

Rautaovi

Leningrad, elo-syyskuu 1936

Kun oveen koputetaan elokuun lopussa, kello käy jo iltayh-tätoista. Pikkuveli nukkuu. Maria saa valvoa, koska koulu-vuosi ei ole vielä alkanut. Kodin hämäryys enteilee syksyä. Tässä perheessä syyskuu tarkoittaa uuden syntyä, alkua.

Jalkalampun pitsinen kupu luo sädekehän mummon pääläelle. Tämä istuu keinutuolissaan ja lukee. Äiti vetää rinkelinmurut pöytäliinalta kämmeneensä. Isä ja vaari istuvat nurkkasohvalla ja polttavat piippujaan. Maria makaa pehmeällä turkkilaisella matolla, selailee suurta satukirjaa ja silittää Murka-kissaa.

Koputus murskaa kaiken.

Maria näkee isänsä silmät, kun tämä pakkaa tavaroitaan keskellä yötä mustapukuisten korppien, NKVD:n sotu-rien seistessä oviaukossa. Isän kädet tärisyvät, mutta hän liikkuu huoneessa korostuneen hitaasti, muka rauhallises-ti. Sinä hulluuden hetkenä kaikki keskittyvät vain yhteen ajatukseen: pitää olla hiljaa, koska pikkuista Juria ei saa herättää eikä pelästyttää. Mummo ja vaari istuvat patsai-na sohvalla. Mummo pitää Mariaa kädestä, heijaa itseään

edestakaisin ja kuiskuttaa: »*Tiha, tiha, tiha, tiha*», rauhas-sa, rauhassa. Äiti seuraa isän perässä ja kerää tavaroita tä-män laukkuun; ja vasta aamulla mummo suree, että lämpi-mimmät vaatteet jäivät pakkaamatta.

Isän katse liukuu Jurin nukkuvaa siluettia pitkin, ohit-taa isovanhemmat, pysähtyy hetkeksi Mariaan. Jähmettyy ikuisuudeksi äitiin.

Siinä isä vielä on, elävänä, lämpimänä. Ihan helposti Maria voisi rientää tämän syliin, tarttua takinhelmaan ja vaatia jäämään. Muttei tee niin.

– Tämä on väärinkäsitys. Palaan kohta takaisin, isä rauhoittelee heitä.

Muutaman päivän kuluttua on syyskuun ensimmäinen eikä äiti palaa töistä. On kansallinen juhlapäivä, lukuvuoden aloitus. Äitiä odotetaan kotiin, äidillä olisi syli täynnä kukkia. Yksikään kouluvuotensa aloittava ei astu luokkahuoneeseen ilman opettajalle tarkoitettua kimppua. Mustat korpit ehtivät kuitenkin napata äidin suoraan luokkahuoneesta kesken maantiedon oppitunnin. Häpeä leviää myrkykaasuna pitkin koulun käytäviä.

Mummo istuu keinutuolissa Juri sylissänsä ja rauhoittelee lapsen itkua lempein sanoin ja hiljaisin suukoin. *Tiha, tiha, tiha*. Vaari nojaa olohuoneen pyöreään pöytään kyy-närpäällään.

Marian ei tarvitse mennä enää kouluun.

Pikkuhiljaa kodin tavaroita aletaan pakata vanerilaati-koihin. Aamuisin vaari asettaa kangaskasseihin kirjoja suu-resta kirjastostaan ja vie niitä jonnekin. Kirjojen kansissa on perheen kultainen exlibris-leima: A-kirjain leijonan sy-

leilyssä. Jokaisen kirjan kantta silitetään hyvästiksi ennen sen asettamista kassiin. Toivottavasti näillä olisi valoisampi tulevaisuus, toivottavasti ne löytävät turvapaikan ja selviävät tämän kauhuajan yli.

Päivisin vaarin ollessa poissa harmaapukuiset miehet tulevat koputtamatta sisälle, kävelevät saappaat jalassa ympäri asuntoa ja mitään sanomatta iskevät laatikoihin ja huonekaluihin sinettileimat. »Konfiskaatio» on uusi sana, jonka Maria oppii, ja se tarkoittaa, että heiltä viedään kaikki, mitä heillä on ollut.

Koko talossa on huutavan hiljaista. Naapurit piileskelevät kodeissaan. Vastaantulijat kääntävät portaikossa katseensa seinään. Häpeän ja pelon myrky on vallannut talon kerrokset ja asunnot.

Vaari katoaa joka päivä tiedusteluretkilleen, viipty josakin myöhäiseen iltaan, mutta tulee aina aiempaa harmaampana takaisin.

- Mitään eivät kerro.

Joka ilta Maria ja mummo nukuttavat itkevän Jurin vanhempien sänkyyn ja istuvat puolityhjän asunnon pöydän ääressä. Pelko on syöpynyt heihin jo niin syväälle, etteivät he enää muista, miltä tuntui elämä ilman sitä. Mitä jos vaarille tapahtuu jotain? Miten äiti pärjää kevyillä loppukesän vaatteilla? Mitä jos isä ei tule takaisin?

Syyskuu roihuaa punakeltaisena, kun vaari palaa tyhjentettyyn asuntoon, ryntää olohuoneeseen ja lysähtää huoneen ainoalle tuolille. Hänen syvä hengähdyksensä kaikuu tyhjiä seinistä. Vaari on saanut tiedon, että vierailu saataisiin järjestettyä.

Maria vaatii, että saa tulla mukaan.

Heidät ohjataan lukemattomien tarkastuspisteiden, loppumattomien käytävien ja kosteudelta haisevien kabinettien kautta odotustilaan. Katosta roikkuu paljas lamppu, läpiveto antaa sille vauhtia, ja se keinuu. Tilassa on neljä raskasta, tummanvihreäksi maalattua rautaovea, jotka erottavat odottavat sielut tuonpuoleisesta. Ovissa näkyy paksun siveltimen jälkiä. Joku on pitänyt ovien maalaamista tärkeänä.

Nuori vartija päästää heidät yhden rautaoven taakse vierailuhuoneeseen. Äiti on siellä. Vartija jarruttaa ovella, jokin inhimillinen vilahtaa hänen katseessaan, ja sanoo, että kannattaa varautua siihen, että vierailun kohteen ulkonäkö on saattanut muuttua eron viikkojen aikana.

- Oletteko varmoja, että tyttökin menee? hän kysyy.

Mummo näyttää epäroivän. Vaarikin katsoo Mariaa epäillen. Mutta Maria tarttuu vaariaan kädestä ja vetää perässään sisälle.

Äiti istuu pöydän ääressä ja koettaa kaikin voimin pitää itseään pystyssä. Mustelmat ja ruhjeet peittävät äidin kasvot. Äiti tärisee. Kyyneleet valuvat hänen poskillaan, kaulaa pitkin likaisen paidankauluksen sisälle. Rintaansa pitelevän mummon ja nyrkkejään yhteen puristavan ukin turhat kysymykset eivät saa vastausta, ne jäävät leijumaan hämärään huoneeseen. Äiti ottaa Mariaa käsistä, nappaa kiinni katseesta, upottaa häneen kaiken rakkautensa.

- Kaikki on valetta. Rakastamme teitä. Pidä huoli veljestäsi. Olkaa onnellisia.

Aika loppuu. Heidän kuuluu lähteä ja jättää äiti sinne. Tunkkaiseen ilmaan. Kalman hajuun. Kadotukseen. Ku-

kaan heistä ei ymmärrä, millä voimilla he saavat otettua askeleet, astuttua kynnyksen yli. Viimeinen katsahdus taakse. Rautaovi kolahtaa kiinni.

Kun Maria pääsee takaisin odotustilaan, hän pyörtyy.

Mummo ja vaari laativat seuraavaa virallista pyyntöä, jolla pääsisivät tapaamaan poikaansa. Vartija vie sen mukanaan tuonpuoleiseen. Rautaovien takaa kuuluu sotilassaappaiden raskasta kolinaa sekä lukkojen metallista kolkutusta. Muuten on hiljaista. Niin tyhjää ja äänetöntä, että keinuvan lampun sirinä huutaa päässä. Maria istuu taas puisella penkillä ja koettaa koota itsensä tapaamista varten.

Vihdoin yhden rautaoven luukku avautuu ja sulkeutuu muutaman kerran. Kun Maria jää tuijottamaan sen avonaista kalmansilmää ja yrittää nähdä sen pimeyden läpi, joku vetää sen taas kiinni.

Isovanhemmat istuvat kyyryssä ja tuijottavat likaista sementtilattia.

Kun vartija astuu sisään, mummo ja vaari hypähtävät heikoille jaloilleen.

- Pyyntö evätty, lausuu vartija sotilassävyyn, johon ei voi esittää vastaväitteitä.

Mummo päästää äänettömän tuskanhuudon. Vaari kätkee kasvonsa ryppyisiin käsiinsä.

Maria katsoo vielä kerran jälleen avautuneeseen luukkuun. Isä? Ovensilmä napsahtaa kiinni.

Edessä on loputon käytävä, jota pitkin Marian pitää kulkea pois tästä helvetistä, toiseen helvettiin. Hän lähtee tultamaan kahta vanhusta ulos.

Verenpunaiset kannet

Petroskoi, kesä 1959

»Älä ikinä usko, että isä ja äiti ovat syyllisiä. Älä koskaan näytä, ettet usko. Sulaudu joukkoon», Marian ääni soi korvissa vielä kymmenen vuotta sisken kuoleman jälkeen. Mutta entä jos kaikki on kuitenkin totta? Kysymys puristaa Jurin sydäntä joinakin öinä, jolloin uni ei löydä hänen luokseen.

Isänmaan vihollisten poika on oppinut tietämään paikkansa. Sen jälkeen kun hän jätti Marian makaamaan mullan alle koristeaidan taakse, hän ei ole voinut jakaa pelon ja tietämättömyyden tuskaansa kenenkään kanssa. »Vanhempanne ovat pettäneet isänmaansa. Kuinka voisimme luottaa teihin?» kysyi valintakomission kapteeni, kun Juri koetti 20-vuotiaana vielä kerran onneaan ja haki Merivoimien korkeakouluun. Tuon hylkäyksen jälkeen hän kääntyi jälleen kerran kannoillaan ja marssi sitten harmitomaan ja viattomaan Leningradin metsäteollisuusakatemiaan.

Mikään ei kuitenkaan ole ikuista. Kun Aurinkoisän elämä katkesi kuusi vuotta sitten, pelon ja kauhun maailman-

järjestys romahti ja murtuessaan sekoitti koko valtakunnan. Kukaan ei tiennyt enää paikkaansa tai miten kuuluisi ajatella tai mitä sai sanoa.

Saiko nyt puhua?

Mutta pikkuhiljaa Juri huomasi hengittävänsä helpommin, varjot alkoivat vaalentua, pelko kutistua. Hän häpesi yhä kovemmin sitä, että oli epäillyt vanhempiensa syyttömyyttä.

Uuden sileäpäisen kansanisän ystävällinen hymy sai jään sulamaan ja aiheutti suojasään, joka levisi pikkuhiljaa koko valtakuntaan ja sammutti lopulta Aurinkoisän paisteen. Toveri Hruštšev piti 26. helmikuuta vuonna 1956 salaisen puheen Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen suljetussa istunnossa. Uusi kansanisä levitti kortit pöytään, läväytti faktat vuosia jatkuneesta henkilökultista yleisön eteen. Puhe järkytti kuulijat niin, että se aiheutti muutaman sydänkohtauksen istuntosalissa ja useamman kuoleman omankäden oikeuden kautta sen jälkeen. Puolueen jäsenet eivät olleet kestäneet totuutta, joka katettiin heidän eteensä. Sileäpäinen julisti nyrkkiä pöytään lyöden lukemattomista tekaistuista todisteista, valesyytöksistä, tutkintavirheistä oikeuskäsittelyissä. Näiden johdosta on kuollut monia syyttömiä ihmisiä, hän paljasti. Isänmaan vihollisten keskuudessa olikin tutkintakomission mukaan ollut rehellisiä puolueen jäseniä, ahkeria neuvostokansalaisia, jotka oli tuomittu laittomasti tekaistuista hirmuteoista.

Salainen puhe muuttui ajan myötä julkiseksi. Vähitellen se häivytti monia myrskypilviä tavallisen mutta alituisen olkapäänsä taakse vilkuilevan kansan yltä. Valheellisesti ja väärin tuomittujen jälkeläiset alkoivat varovasti, ilmaa

nuuskien kömpiä ulos koloistaan ja esittää kuiskaten kysymyksiä.

Juri ei kuitenkaan jaksanut enää kuiskia. Hän halusi vastauksia. Hän valitti korkeimpaan oikeuteen ja vaati vanhempiensa tapausten uudelleen käsittelyä. Se vaati häneltä kymmenien vaateiden kirjoittamista, vahvistamista ja virallistamista, häpeällisen karkottamispäätöspaperinsa näyttämistä yhä uudelleen virkamiesten edessä vain todistaakseen, että kyllä, hänet on viisivuotiaana paperin kullmassa olevalla leimalla merkitty isänmaalle vaaralliseksi, isänmaanvihollisten jälkeläiseksi.

♦ ♦ ♦

Juri saattaa Tanjaa kotiinsa. He palaavat Petroskoin suomalaisesta teatterista, missä he näkivät Tuuli käy etelästä -näytelmän. Jatkaessaan omaan kotiinsa Jurin korvissa soi suomen kieli, huulet ovat arat suudelmista.

Postilaatikossa on kirjekuori, jossa on musta leima vasemmassa yläkulmassa.

Sotilaallinen kollegio 11. toukokuuta v. 1958
NL:n Korkein oikeus Nro. 4n-784/58

121260, Moskova
Voronovskinkatu, 15

Tiedonanto

Neuvostoliiton korkeimman oikeuden sotilaallinen kollegio on käsitellyt uudelleen syyteasiakirjat liittyen ARTAMONOV Georgi Jevdokimovitšin (synt. v. 1902, kuljetus- ja varastokeskuksen juridisen osaston päällikkö ennen pidätystään 25.08.1936) sekä hänen vaimonsa KOSTINA Nina Porfirjevnan (synt. v. 1905, aineenopettajana koulussa nro 27 Leningradissa ennen pidätystään 01.09.1936) oikeustuomioon (molemmat tuomittu lainpykälien 17-58-8 sekä 58-II mukaan). Uudelleenkäsitelty 5. huhtikuuta v. 1958.

Neuvostoliiton Korkeimman oikeuden sotilaallisen kollegion antama tuomio (24.12.1936) sekä Leningradin alueen UNKVD:n erityisen troikan antama asetus (10.10.1937) koskien G. J. ARTAMONOVILLE sekä N. P. KOSTINALLE esitettyjä syytteitä on mitätöity, ja oikeuskäsittely suljettu rikoksen puuttumisesta johtuen.

G. J. ARTAMONOV sekä N. P. KOSTINA
rehabilitoitu kuoleman jälkeen.

NL:n Korkeimman oikeuden sotilaallisen
kollegion varapäällikkö

V. Polujanov

Rehabilitoitu.

Juri on jo oppinut tuntemaan sanan. Hän on himoinnut sitä palavan kiihkeästi siitä lähtien, kun se alkoi kiertää ihmisten hiljaisissa puheissa. Syyttömiä. Syyttömiä! Niinhän Maria aina sanoi.

Kuoleman jälkeen.

Näiden sanojen myötä hän puolestaan menettää toivon nähdä vanhempansa. Seuraa lamaannuttava tyhjyy.

♦ ♦ ♦

Paahtava elokuva on väsyttänyt kaupungin. Karjalan järvien yli puhaltavat tuulet ovat käyneet levolle, ne keräävät voimaa pian saapuvaa syksyä varten. Titovinkadulla pyllistele roomalaistyyliä jäljittelevä, Aurinkoisän henkeä uhkuva rakennus, Neuvostoliiton kommunistisen puolueen paikallistoimisto. Sielläkin kuuma ilma seisoo ja haisee pölyltä.

Jurin on vaikea hengittää. Hän istuu penkillä pitkällä, hämärällä käytävällä eikä uskalla nojata selkänojaan. Ei halua vaikuttaa veltolta. Se ei sovi. Tunnelin päässä oleva ikkuna päästää vähän valoa likaisen lasinsa läpi. Juri pitää käsiä ristissä polvilla, oikea jalka lyö kantapäällään nopeaa rytmiä kalanruotoparkettiin. Sydän hakkaa samaa tahtia. Hän vetää taas syvään henkeä.

Keinonahalla päällystetty ovi avautuu, ja sen takaa astuu esiin nutturapäinen, kivikasvoinen sihteeri.

- Artamonov Juri Georgievitš? Tulkaa sisään.

Nyökkäys. Syvä sisäänhengitys. Silmät kiinni, auki. Hiestä märät kämmenet polville, niistä vauhtia ponnistukseen. Ylös. Tasapaino löytyy. Askel tuntuu varmalta. Hen-

gitys tasaantuu kävellessä käytävän poikki, ovesta sisään, sihteerin pienen valtakunnan kautta vallan huoneeseen.

Suuren työpöydän takana istuu kolhoosin puheenjohtajan näköinen mies: tuuheat kulmakarvat, leveä leuka, varma katse. Katse kuuluu sille ihmisrodulle, jonka edustajia istuu eri puolilla maata samanlaisissa vallanhuoneissa, samanlaisten työpöytien takana päättämässä ihmiskohtaloista ja jakamassa synninpäästöjä ja tuomioita. Saman katseen he kohtasivat mummon kanssa käydessään Taškentin NKVD-toimistossa keskiviikkoisin kumartamassa ja todistamassa olevansa edelleen olemassa olevia epäilyksen kohteita. Sama katse on tuijottanut häntä pääsykokeiden valintakomissioiden edessä ja vaatinut selvittämään, miten hän muka voisi opiskella maanpuolustusala. Tässä elokuun kuumentamassa puolueen puheenjohtajan työhuoneessa katse ei enää polta eikä pelota, vaikka keho suorittaa automaattisen ryhtiliikkeen ja ottaa asennon.

- Ivan Iljitš, hyvää päivää. Kiitos, että teillä on aikaa tavata minua.

- Istuutukaa.

Vierailijan tuoli seisoo keskellä huonetta. Ikään kuin työpöydän ääressä, mutta kuitenkin hyvän matkan päässä siitä. Kuulustelupaikka.

Ivan Iljitš silittää edessään lepäävää kansiota, jonka päällä lukee kaunokirjoituksella »Artamonov J. G.».

- Olette jättänyt hakemuksen puolueeseen liittymisestä.

- Kyllä.

- Hyvä. Olette valmistunut Leningradin metsäteollisuusakatemiasta ja tullut Petroskoihin Onegan traktoritehtaalle töihin akatemian läheteellä.

- Kyllä.

- Olemme tehneet teistä selvityspyynnön tehtaalle.

Kaksi katsetta, tumma ja syvänharmaa, kohtaavat äänentömyydessä.

- Kaikki saamamme palaute teistä on ollut vain ja ainoastaan positiivista. Olette ahkera ja tunnollinen työntekijä. Lisäksi olette pystynyt innovoimaan tehtaamme tuotantosunnittelua.

- Mukava kuulla.

- Saanko kysyä, mitkä ovat tulevaisuudensuunnitelmanne?

- Olen aikonut pyrkiä akatemian tohtorikoulutukseen. Mutta ehkä vasta parin vuoden päästä.

- Hyvä suunnitelma. Me tulemme kuitenkin valitettavasti menettämään hyvän työntekijän.

- Kiitos.

- Kertokaa perheestänne, Juri Georgievitš. Keitä vanhempanne ovat?

- Valitettavasti en osaa vastata tuohon.

- Ovatko he kuolleet?

- Todennäköisesti. Heidät on pidätetty vuonna -36.

- Vuonna -36...

Katsette kohtaavat taas.

- Olen saanut virallisen tiedon korkeimmalta oikeudelta, että vanhempani on rehabilitoitu.

Nyökkäys.

- Voitteko kertoa, miksi haluatte puolueen jäseneksi? Se tuo mukanaan paljon vastuuta ja velvollisuuksia meidän ja kansamme kohtaan.

No niin, nyt on koittanut hyvin valmistellun ja Tanjan

edessä moneen kertaan harjoitellun puheen vuoro.

– Ivan Iljitš, tiedostan, kuinka vastuullinen on puolueen jäsenen tehtävä. Tiedostan myös sen, mitä se tulee minulta vaatimaan: työtä ja aherrusta neuvostokansan eteen. Suurin tavoitteeni Neuvostoliiton Kommunistisen puolueen jäsenenä on auttaa maataamme kaivamaan esille totuuden. Haluan auttaa kansalaisia ymmärtämään, mitä heidän perheenjäsenilleen todellisuudessa tapahtui suurena terroriaikana, jolloin myös omat vanhempani katosivat jäljettömiin. Tunnen kantavani vastuuta tästä kansani edessä.

Työpöydän laatikko avautuu, esiin ilmestyy paperiliuska. Kolhoosin puheenjohtajan näköisen Ivan Iljitš Senkinin suuri nyrkki kurottaa leimasimeen. Jähmettyy hetkeksi ilmaan paperin yläpuolelle kuin epäröiden. Iskeytyy sitten äänekkäästi valkoiseen kulmaan.

Älä usko. Sulaudu.

Leimattu paperi vaihdetaan viereisessä toimistossa verenpunaisiin kuoriin, joiden sisään liimataan puolueen jäsenkortti.

Juri astuu ulos helteeseen, kävelee Titovinkatua rantaan läpi seisahduneen ilman ja hetkeksi pysähtyneen ajan. Hän polvistuu rantakiville, upottaa kämmenensä haaleaan veteen. Pesee kasvonsa. Veden raikkaus saa hänet hereille. Kuoret takintaskussa painavat sydäntä. Hän nousee ylös, suoristaa takkiaan ja katsoo kauas Äänisen äärettömään horisonttiin.